

8.1 – השגות רוחניות

- א. ליקוטי מוהר"ן ה.
- ב. עץ יוסף על "עין יעקב".
- ג. מאמרי הראי"ה, ח"ב עמ' 434.

וראה עוד:

מהרש"א ד"ה וסגאי ספינתא, פירוש ע"ד הדרוש על מרדכי והמן.
 בן יהודע ד"ה זמנא חדא, פירוש ע"ד הסוד, על ענייני פורים.
 יד יוסף על "עין יעקב", עונש ביטול תורה.
 חידושי אגדות מהר"ל, ח"ג עמ' צב, בעניין צורה מופשטת.
 עוללות אפרים, ח"ב עמ' תרכד, צדיקים ורשעים.

8.2 – סדר הדורות

- א. חידושי הריטב"א.
- ב. אמת ליעקב עמ' 65.

1א. ליקוטי מוהר"ן

וגעשה מעטו רעמים ואשתמע קלא, זה בחינת: הקול מעורר הכונה, בחינת: לא נבראו רעמים וכו'. והדר אמר, שעקר התגבורות התגבורות אינו אלא עלי-ידי חסדים, וצריך לאכללא שמאלא בימינא כג"ל, ואף-על-פי-כן צריך לאקדמא את היראה, כי בעל-אברה מחזיר על אברתו. (כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה קדושין ב: דרכו של איש לחזר אחר אשה. משל לאדם, שאברה לו אברה וכו'. פרוש, כי אברה הוא בחינת איש, ויראה היא בחינת אשה, כידוע, ועלי-כן צריך להקדים את היראה, כי אז תבוא אליו האהבה ממילא, כי האהבה הולכת ומתעצרת אחר היראה תמיד, כי בעל-אברה מחזיר אחר אברתו כג"ל, כך שמעתי מפיו הקדוש בפרוש). והוה בחינת: וכי שדא פרשא גירא וכו'.

ואמר רב אשי: האי גילדנא דקמא וכו'. גילדנא הוא בחינת שם אנל"א, שהוא בחינת גבורות, כי הוא ראשי-תבות: אמה גבור לעולם אדני, כמובא, כי גילדנא הוא אוחיות אנל"א ושם אדני בשלמות, הנו שם אנל"א כג"ל.

ספינתא לשון חשיבות, דא בחינת גבורה יראה, כמו שכתוב (ספינה לו): יראת ה' היא אוצרו; שהיא עקר החשיבות. שיצא לשון צרה, כמו שכתוב (ספינה לו): ואכלה אותם כרגע; ותרגמו ואשצי יתהון. תלתא יומא ולילותא דא בחינת מצוות, שיש בהם משקלות ומקבלות וחקות, וכתיב בהם (יהושע א:): והגית בו יומם ולילות. איהו בקיפו ואנו בשפולי זה בחינת: ישמח ה' במעשיו, ישמח ישראל בעשיו. כמחם קוקמקמא דקמא דא מחא, כמו שכתוב (ספינה לו): ונגזלים מן לבנו. מסגא שתין פרסי דא בחינת גבורות, ששים גבורים, ורעם גבורותיו. וכי שרי פרשא גירא פרשא דא בחינת חסד, שהוא מוציא לאור תעלומות, דברים המצמצמין הוא מפרש אותם. גירא דא (חילום סוד): שלח חציד ותרמס; דא בחינת: שב לימיני וכו'. קדמה לה איהי דא בחינת יראה שהיא קדם שהיראה היא קודמת, כמו שכתוב (ספינה לו): ראשית חכמה וכו'. שרקה בר בר תנה ספר, שהלך בליקוד במרח היראה, וראה גדל כח היראה, עד שכול להבין עלי-ידה בין קדם גורדין לאחר גורדין, והוה: בין שיצא וכו'. והדר מפרש איד, יכול להבין, הינו עלי-ידי המצוות, שהם בחינת תלתא יומא וכו', יכול להבין, ורקא בשעושיין אותן בשמחה, ועלי-ידי שמחת המצוות יכול להבין, כי הקדוש-ברוך-הוא משמח במעשיו, והשמחה היא מלבשת במצוות כג"ל, ואנחנו משמחין למשה גמירן בהקדוש ברוך-הוא, כמו שכתוב: ישמח ישראל בעשיו, ואין רצוננו בשום שבר, אפלו שבר עולם הבא כג"ל. והוה: איהו בקיפו ואנו בשפולי לפי שמחחו בן שמחחנו, ועלי-ידיה אנחנו יכולין להבין, והדר מפרש איד להשיג בחינת שמחה עלי-ידי בחינת רעם. והוה: כי אהא רב דימי אמר: כמחם קוקמקמא דקמא וכו', הינו בחינת: קול רעמך בגלגל. שתיין זה בחינת גבורות, הפועין בגלגלתא,

1ב. עץ יוסף

נג זמנא חדא הוה אולינן בספינתא כו' - יצואר ע"פ דאי' בספוק וילכו שלשה ימים ולא מלאו מים דורשי רשומות אומרים אין מים אלא תורה - וכן אי' במדרש אין רסידים אלא שרפו ידיהם מן התורה ולפיכך עמלק בא עליהם - שאלו רפו ידינו מן התורה מיד מתגבר כח הס"מ למעלה ובה ישראל בתכלית השלמות בעלמא הדין ובעלמא דלתי - וידוע דכוורא הוא ת"ח - וספיריו דשס זו - הוא אשר אלם שס בתורה בשכלו להשכיל עליו פיהו - והוה שאמר רבה ר"ב חנה בין שיגא לשיגא (בין ספיר לספיר) שלשה ימים - ר"ל האי ספינתא דהיינו הנוף אזיל ושס בלתי תורה ג' ימים - זהו גרם איהו (הס"מ וכת דיליה בזקיפא (הולכין) - ואנו (ישראל) בשיפולי (הולכין דו): וכי תימא לא מסגי ספינתם סובא - ר"ל דלין לה רק עונש זה: ועדא פרשא גירא - כשהיה שום אדם יורט בחץ ובקשה על שפת הים לארץ - הוה חזינן דקדמה לה ספינתא נחץ - ויצואר דליחא בזוכר ונראשית חכמה שערי היראה או כי מלא אבדה וכתם בה ונשעפ לשקר דקאי אנגלול נשמה ע"ש באריכות - וחוכן הענין נקוט צידך קודם שבא הנשמה אל הגלגל אז מיונית נכמה דינים מתחלה נכמה מדורי ניהם: בזה אחר זה - ואיתא בספר תורת האדם להרמב"ן והובא בעין יעקב בפ"ב דשירובין כל ניהנס רווח ספי מחנרא על חד ס' ע"ש - וידוע דלעבר הגלגל גדול מאל - והוה שאמר וכי' דלין לה רק עונש זה שהס"מ מתגבר - לכן אמר רב דימי כמיחם מ"א שיתין פרסי ר"ל דחד ניהנס רחב מחנריה ס' פרסי ויש שנעה מדורין קודם שיבא האדם אל הגלגל - ויש ושדו גירא וקדמי לה ר"ל דהגלגל הוא כף סקלע וזהו גירא - וקדמא ליה ר"ל מקודם הגירא שהוא הגיהנס לכן אמר קדמא ליה ר"ל שמקודם הגלגל יבא לניהנס: ואמר רב אשי הוה גירא נילדא: דימא הוא - מפורש נילדנא לתרי חיבות ניל דנא - וניל הוא לשון קש שנקרא גילה - ור"ל קל (כמו קש) דין זה - דימא פי' דניהנס - דיש עוד ניהנס אחרים יותר המורים כדאיתא בזוכר ויקהל ע"ש: דאית ליה תרי שיגא - ר"ל שיגא לשון כליון מלאו ושיגא ביתא דנא - ר"ל דזהו שני דינים אכן יש דינים אחרים יותר המורים:

1ג. מאמר הראי"ה

אמר שהיו מהלכים בים החכמה ובחנו נשמה אחת בדרכי התפשטות חכמתה. ונודע שיש ב' בחינות שכל, שכל עיוני ושכל מעשי, שהנשמה אחרי השלימה חוקה בתורה וחכמה בעוה"ז מושלמת בשתייהן. ודרך עיונם היה על ההתפשטות שבנשמה ההיא מראש שכל עיוני שלה עד שכל המעשי שלה, בכל ג' בחינותיה דנפש רוח ונשמה. ובכל א' מהם בב' בחינותיה, כבחי' השגתה בת"ת ומלכות, דהיינו סודות תורה שבכתב בתורה שבע"פ. אך יש השגה כללית בלא פרטים, ויש השגה פרטית, ויש השגה בכל מדה דחסד וגבורה מצד עצמה ויש השגה בהדעת המחבר המדות, שבו חדרים ימלאו, וכשמשיג בחיבור המדות השגה פרטית. ע"כ צריך להשיג מקודם השגה פרטית בכל מדה בפ"ע.

א1. מאמרי הראי"ה (המשך)

וזהו מופת כשישיג בחיבור המדות לפרטיהם ודאי כבר עלתה בידו ההשגה הפרטית כענין תוכן המדות מצד עצמן. והדעת הוא הכולל הו"ק, ומתפשט בכולם. ויש השגה מצד השכל האנושי בטבע ע"י פלפול ודרכי השכל, והשגה מצד רוח"ק ושפע אלקי, אך בעצם ההשגות תתחלקנה יש משיג מהמאוחר אל הקודם, וזו היא השגה הדרגית מחויבת לבעלי חומר, ויש השגה עצמית הולכת מהקודם אל המאוחר, כחכם שמציע לפני תלמידו את הידוע לו.

ואמר שהלכו בין שיצא לשיצא, היינו בין ההתפשטות של ב' מיני השכל שכלולים כנשמה ההיא, שעל ידם היא פורחת ושטה בים החכמה. הלכו תלתא יומי ותלתא לילותא, פי' בכל ג' בחינות דנר"ן בהשגתם בתושב"כ דעיקרה בת"ת שהוא בחי' יוס, ומצד השגתה במלכות תורה שכע"פ בחי' לילה. וכי תימא לא מסגי ספינתא טובא, היינו שהיתה השגתם רק בדרך כלל, וזו היא השגה מועטת כענין דברי זזה"ק בענין ידיעת השגת אלקות, דהמדרגה הקטנה היא הידיעה בדרך כלל, והגדולה בדרך פרט, ע"ז השיב דכד מיחס קומקומא דמיא, כי המים הם חסדים, והאש גבורות, והחום שהמים מתחממים ע"י האש היינו חיבור חו"ג. ומקום מציאותם בחיבור הוא בסוד הדעת המחבר. מסגי שיתין פרסי היינו ידיעה פרטית בו"ק דג' יומי וג' לילותא הנ"ל בכל מדה כפרטיותי' דהם יו"ד, וזהו לענין כמות הידיעות. ואמר עוד דאיכות הידיעה הי' כ"כ גדול ועמוק, עד שהפרשא שהוא החכם דשדי גירא, שזורק חיצו השכל בשכל האנושי להשיג, הוא קדמא ליה, שהיתה השגתו מעולה מכל השגה שכלית מהירה. רק דאיהו בזקיפא, דהיינו שהשגת הנשמה הנ"ל — ההוא כוורא — היתה בדרך השגה הגדולה מלמעלה למטה. שזהו בזקיפא. לענין השגת החכמה, ואנן בשיפולא מלמטה למעלה. וע"ד הציור יש לומר ג"כ להיפוך דהליכה בזקיפא הוא מלמטה למעלה, ובשיפולא הוא מלמעלה למטה. והיינו שהנשמה ההיא השיגה השגותיה מצד עצמה, וכשנחקקו ההשגות בה והם השיגו מהותה, נתגלו להם עיני השגותיה כמו שהם כבר ערוכים בה, והיא השיגה אותם מצד טבע השגותיה. דהיינו כדרך המשיג לחדש דברי חכמה מלמטה למעלה; והם שלא היה ביכולתם לחקור עד מקום שורש החכמות הגדולות החקוקות בה משרשם, רק ע"י שמצאו בה הכירו אותם כמו שהם גמורים וערוכים, היה מהלך השגתם כרואה דבר ערוך לפניו בשיפולא מלמעלה למטה, בהשקפה על כל שיעור הקומה שלה. ואמר ר"א: דההוא גילדנא דימא הואי, דאית לה תרי שיצי, פי' כי יש קטנות וגדלות בהשגה, וכשעולה למעלה גדולה הרבה אז אין חילוק בין שכל עיוני ומעשי, כי הכל במעלת עיוני, שמקור השכל המעשי הוא ג"כ העיוני, וכשמשתלם בהשגה עולה המעשי למקור העיוני ונעשה באחדות א' דבר אחד לגמרי. וכשהנשמה במעלה כזו אז ההשגה מנועה לשוכני חומר לגמרי, רק גילדנא דימא הוא בבחי' קטנות, שאז העיוני והמעשי מחולקים לב' בחינות ואית ליה תרי שיצי, ועי"ז מצאו מקום להשגה מפני החלק שנמצא קשור בשכל המעשי.

א. חידושי הריטב"א

המעשה הסמוך לו בא לומר כי לא בכח יגבר איש ולא לקלים המרוץ, ופעמים הימים משחקים לו, וגם בזה רמז השמד שאירע בגלות, והסנפירין הם המלכים, ואע"פ שהיו בהם צדיקים גמורים לא יועיל להם כי גזרה היתה מן השמים דרדיפי מיא, וכענין עשרה הרוגי מלכות.

ב. אמת ליעקב

בסדר הדורות עיין שם, ושדי פרשא גירא וקדמה ליה איבו כלימר כי לא שהה בין אחד לחצירו אך באת זה על זה לרות על לרות ואמר רב אשי האי גילדנא דימא הוא היינו כי הערוך פירש בשורש גלד שהוא מלשון גלדי מכה ובכמה דוכתי איתא גלד היינו הלואה והזוהמא המכוערה ועולם העליון נקרא ים כמו שכתבו הקדמונים על עולם הקדושה, וזה לעומת זה ברא אלקים שכוחות הטומאה גם כן נקראין ים וכן הוא בכתוב ים גדול ורחב ידים וכולי וידוע שהס"מ הוא ראש לכל הכוחות הטומאה ואמרו חז"ל בסוכה (דף ג"ב) על פסוק ואת הלפוני ארחיק וגומר אל הים הקדמוני שנתן עיניו במקדש ראשון והחריבו וסופו אל הים האחרון שנתן עיניו במקדש שני והחריבו וכולי וזה שאמר גילדנא דימא הוא דאית ליה תרי שילא כי גלד הוא מלשון מכה כנ"ל שנתן עיניו על שני המקדשים שנקראו ימים והחריבו וזהו דאית ליה תרי שילא היינו ב' חרבויות:

ואבוא אל הביאור בהיות כי בין חורבן בית ראשון לבית שני היה שלשה גאולות ושלשה גלות הראשון התחיל כורש לבנות בית המקדש והיה גאולה ואחשורוש כתב שטנה והיה גלות ושוב דריוש בנה בית המקדש והיה גאולה ומלכות יון החריב כולה והגלה ישראל ועמדו מלכי חשמונאי וזה שנית. ועוד בה שליטת הוא הגלות המר והנסתר ההוא שהיה על ידי טיטוס הרשע. וידוע כי הגאולה נקרא יום והגלות מכונה בשם לילה וזה שאמר בין שילא לשינא היינו בין חורבן בית ראשון לחורבן בית שני היה תלתא יומא ותלתא ליליא ואף בשעת יומא היינו הגאולות שהיו לא היה ביד רמה כי אף בשעת גדולתם היה מכונעים החת שיטעבד שהיה נותנים מס להאומות. וזה שאמר איבו בזקיפה ואנן בשיפולא. כלומר היה ידם תקיפה. וכ"ת לא מסגי ספינתא טובא. כלומר לא האמר שבשעת הגאולה היה עומד הדבר בטוב בלי לרות ושיטעבד. אכן כי איתא רב דימי [אמר] כמיחם קומקמא דמיא מסגי שיתין פרסה כלומר כי היה הלרות גדולות רבים מאד בעוד לא נחו מלרה האחת בא הלרה השניה. ועוד הוסיפו אחד על אחד עד לרוב. כי בעוד רגע חדא כמיחם קומקמא היה שיתין פרסא היינו חרבויות ולרות כמבואר